

Zorg voor het Welzijn van het Proefdier én de Kwaliteit van de Proef

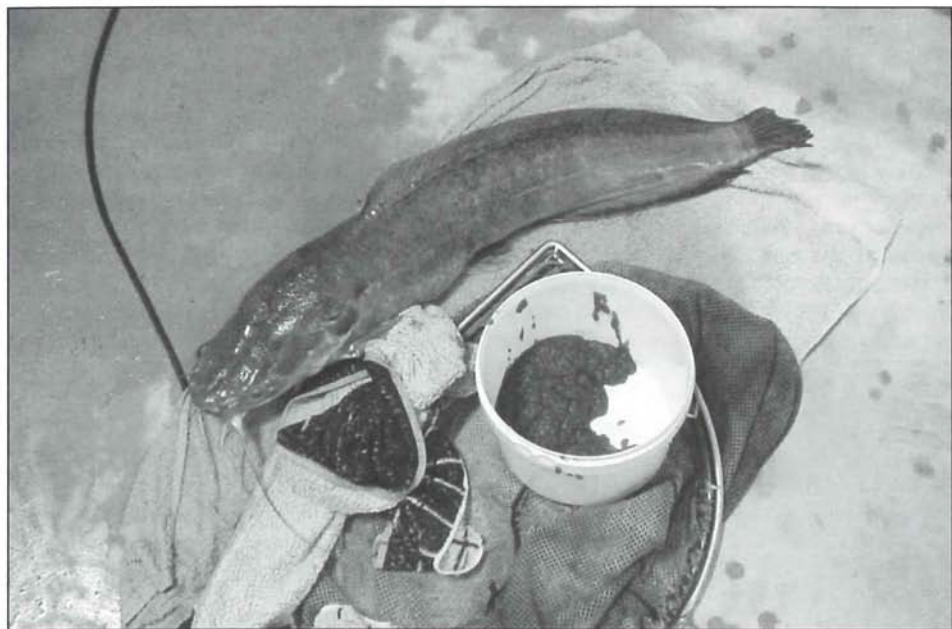
De Wet op de Dierproeven

door dr. Jos Scheerboom (AOC, Houten) en Sietze Leenstra (WUR, Wageningen)

De Wet op de Dierproeven is van toepassing als gewervelde dieren worden gebruikt in experimenten ten behoeve van onderwijs of andere in de wet genoemde doelen. Scholen voor beroepsonderwijs, universiteiten, onderzoeksinstituten, toxicologische laboratoria, research-afdelingen van voederfabrieken of farmaceutische industrie, zij alle hebben, voor zover de activiteiten zich binnen de Nederlandse grenzen afspelen, met deze wet te maken.

In het kader van deze wet zijn Dierexperimentencommissies in het leven geroepen die, vóór een "proef" ten uitvoer wordt ge-

bracht, een afweging maken tussen het belang van de proef en het belang van de daarbij betrokken dieren, én er is een In-

■ Een verdoofde vrouwelijke meerval na het afstrijken. Welke wet is van toepassing?

spectie die toeziet op de naleving van de Wet. In onderstaand artikel wordt dieper ingegaan op wanneer het houden van een dier een 'dierproef' wordt genoemd en wanneer niet.

Wat is een dierproef?

Het antwoord op deze vraag stond te lezen in Documentatie van maart 2000, een periodieke uitgave van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport:

"Een dierproef is een experiment waarbij dieren worden gebruikt voor wetenschappelijk onderzoek. Deze proeven worden uitgevoerd wanneer de risico's van experimenten op de mens te groot zijn. Als het doel op een andere manier kan worden bereikt, zijn dierproeven verboden. Er wordt voortdurend gezocht naar alternatieven. De 3 V's: Vervanging, Vermindering en Verfijning van dierproeven, vormen het uitgangspunt voor het beleid van de overheid."

Wat een dierproef is, staat ook in detail omschreven in Artikel 1 van de Wet op de Dierproeven:

Een proef, uitgevoerd met een **levend gewerveld** dier met als **doel**:

- a De productie van sera, vaccins of diagnostica;
- b Het verrichten van toxicologisch of farmacologisch onderzoek;
- c Het herkennen van zwangerschap of het opsporen van ziekten;
- d De studie van de anatomie van mens en dier of het verkrijgen van handvaardigheid hieromtrent;
- e Het kunnen beantwoorden van een wetenschappelijke vraag, waarbij voor het dier ongerief optreedt.

Een dierproef heeft drie kenmerken:

1. Deze wordt verricht aan een levend gewerveld dier;

2. Het heeft als doel de hierboven genoemde punten a t/m e;
3. Het gaat gepaard met ongerief voor het dier.

Artikel 2 van de Wet op de Dierproeven

Dit artikel stelt: "Het is verboden zonder vergunning van Onze Minister dierproeven te verrichten." Alleen als een gewichtig ander belang in het geding is, kan de Minister van VWS een vergunning verlenen. Een vergunninghouder kan zijn een rechtspersoon, zoals een onderwijsinstelling of een natuurlijk persoon. Een vergunninghouder Wet op de Dierproeven (WOD) is aan een aantal voorwaarden gebonden, zoals onder andere zijn gesteld in de artikelen 9, 12, 14 en 18. Deze houden het volgende in:

Artikel 9 bepaalt dat een dierproef dient te worden uitgevoerd door een persoon die:

- 1 "Én een doctoraal examen met goed gevolg heeft afgelegd in één van de genoemde studierichtingen t.w. biologie, farmacie, tandheelkunde, diergeneeskunde, geneeskunde, zoötechniek.
- 2 Én aangewezen cursus proefdierkunde met goed gevolg heeft afgesloten."

Als een onderwijs- of onderzoeksinstituting een dergelijk persoon niet in huis heeft, kan men besluiten iemand afdoende te laten scholen óf de handeling te laten uitvoeren op een instelling die wél over de vereiste vergunning beschikt. Een "artikel 9 persoon" wordt aangeduid met "onderzoeker".

Artikel 12 van de WOD bepaalt dat hij/zij die dierproeven verricht, verplicht is er voor zorg te dragen dat de dieren behoorlijk worden verzorgd. Kortom: naast de "onderzoeker" dient ook bevoegd en bekwaam verzorgend personeel rond te lopen.

Artikel 14 van de WOD bepaalt verder dat een dierenarts of een andere deskundige, een ander persoon dan de "onderzoeker",

wordt belast met het toezicht op het welzijn der dieren. Deze wordt met proefdierdeskundige aangeduid.

Artikel 18 van de WOD is in de loop van 1996 van kracht geworden: elke dierproef dient vóór deze ten uitvoer wordt gebracht, te zijn getoetst op ethische en eventueel technische aspecten door een "Dierexperimentencommissie" (DEC), welke dient te bestaan uit tenminste zeven leden, waarvan er tenminste drie niet in arbeidsverhouding tot de vergunninghouder staan. Bovendien: in de commissie dienen in evenwichtige getalsverhouding deskundigen zitting te nemen "op het gebied van de dierproeven, van de alternatieven voor dierproeven, van dieren en hun bescherming en van ethische belangenafweging". Een DEC beraadt zich over de vraag of het ongerief een dier tijdens een experiment aangedaan opweegt tegen de wetenschappelijke waarde ervan.

Een dergelijke commissie is natuurlijk niet gemakkelijk te vormen. Daarom is een "free-lance" dierexperimentencommissie in het leven geroepen die op dit gebied haar diensten aanbiedt. De leden van de DEC vragen natuurlijk wel een "redelijke vergoeding" voor hun diensten. Voor het houden van enkele gewervelde dieren ten behoeve van het onderwijs kan dit wel eens een enorme kostenpost betekenen. Het verklaart waarom de laatste jaren veel vergunninghouders de vergunning hebben teruggegeven en te verrichten dierproeven hebben uitbesteed aan een vergunninghouder die hiervoor beter is geëquipeerd.

Artikel 15 van de Wet: Registratie

Hij die krachtens artikel 2, eerste lid, van de Wet op de Dierproeven een vergunning tot het verrichten van dierproeven heeft gekregen, dient volgens artikel 15 van deze Wet dierproeven en proefdieren te registreren. Bij de Keuringsdienst van Waren zijn

hiertoe registratieformulieren te verkrijgen ("Registratie Dierproeven en Proefdieren 2000"). In een Jaaroverzicht van de Keuringsdienst van Waren ("Zo doende 2000") wordt vervolgens weergegeven waar in den lande dierproeven aan gewervelde dieren zijn verricht, welke dierensoorten het betreft en om hoeveel gewervelde dieren het gaat.

Het in acht nemen van de Wet

De jaaroverzichten berichten ook dat de wetgeving heeft geleid tot een grotere zorgvuldigheid bij het gebruik van proefdieren. Kwaliteitsbeheersing van procedures kan fouten voorkomen, veranderingen traceerbaar maken, variabiliteit verlagen en de reproduceerbaarheid verhogen. Maar vooral zijn de procedures er op gericht vermijdbaar ongerief aan bij proeven betrokken dieren te voorkomen. Bedenk dat veroorzaakt ongerief niet achteraf teruggedraaid kan worden. De Inspectie kent inmiddels ook alle belangrijke deelnemers en kan een deelnemer er middels een brief op wijzen wanneer hij tekort heeft geschoten. In de meeste gevallen is het zonder meer duidelijk of een behandeling aan een dier wel of niet een dierproef betreft. Er zijn echter ook duidelijke randgevallen.

Randgevallen

Als een onderwijsinstituut, en daar zijn er in Nederland vele van, besluit vissen te houden als gezelschapdier om de conversatiezaal te verlevendigen, valt dit niet onder de Wet op de Dierproeven. Alleen als deze (gewervelde) dieren worden aangeschaft met het duidelijke doel de studenten iets te laten zien van de vissen, ten behoeve van het onderwijs dus, valt dit houden van vissen onder de Wet op de Dierproeven. Hier betreden we duidelijk een "schemergebied", want het is van een aquarium in een conversatiezaal niet af te zien of de vissen daar zwemmen omdat de conciërge hier aardigheid in heeft, of omdat zij nodig

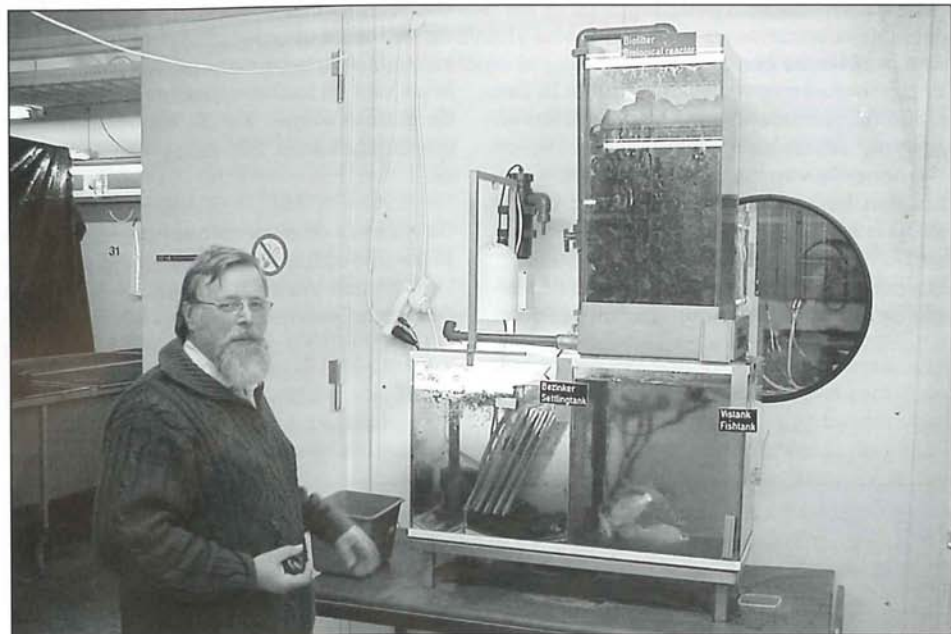
zijn voor een practicum. Maar het criterium is duidelijk: als aan de dieren handelingen ten behoeve van het onderwijs worden verricht, die niet zouden plaatsvinden als zij uitsluitend als gezelschapsdier worden gehouden, dan valt de handeling onder de Wet op de Dierproeven.

Iets vergelijkbaars doet zich voor als een voederfabrikant een voederproef op een kwekerij laat uitvoeren. Als het gebruikelijk is dat een praktiserend viskweker elke week een steekproef neemt om de toename in gewicht te bepalen en de voederproef valt exact binnen deze praktijk, dan is er geen sprake van een dierproef. Als de viskweker het management ten behoeve van de voederfabrikant moet aanpassen, bijvoorbeeld extra steekproeven neemt om de vissen te wegen en het gewichtsverloop te volgen, valt dit onder de Wet op de Dierproeven.

Een ander voorbeeld: voor een anatomiepracticum wordt veelvuldig gebruik gemaakt van haaien. Als haaien als bijvangst zijn verkregen en ze worden normaal op de afslag aangeboden, maar nu gaan ze richting laboratorium in plaats van het restaurant, valt dit niet onder de Wet op de Dierproeven. Wél is dit het geval als de dieren op zee speciaal voor het onderwijs zijn gevangen.

Enkele voorbeelden uit de praktijk:

- 1 Op Zodiac (Wageningen Universiteit) houdt men vissen op proefaccommodatie De Haar. Dit is duidelijk bedoeld voor het geven van onderwijs en het doen van experimenten. Geen twijfel mogelijk: de WOD is van toepassing.
- 2 Op IPC-Dier (Oenkerk of Barneveld) worden vissen gehouden op praktijkbasis. Het doel van dit houden van vissen is het op economische basis produceren van

■ Visbiotechniker A. Hutten van de Universiteit Wageningen bij een modelopstelling van een recirculatiesysteem op de proefaccommodatie De Haar van de Universiteit Wageningen.

vis. Dit valt alleen binnen de Gezondheids- en Welzijnswet van Dieren, niet onder de WOD. Het is echter wel toegestaan als leerlingen de handelingen gadeslaan. Dit kan, omdat de handelingen vallen binnen economische activiteiten.

- 3 Als op een AOC, dat opleidt tot agrarische ondernemers, gewervelde dieren worden gehouden, is dit in de eerste plaats bedoeld ten behoeve van het onderwijs. De Wet op de Dierproeven is dan van toepassing, inclusief de hierboven genoemde artikelen 9, 12, 14 en 18. Dieren zoals de eerder genoemde aquariumvisjes in de kantine vallen buiten beschouwing. Om (vaak enkele) dieren te houden voor het praktijkgericht leren, moeten duizenden guldens worden aangewend om aan genoemde wettelijke eisen te voldoen. Het is echter gebleken dat de Inspectie een open oog heeft voor de absurde situaties die op deze wijze kunnen ontstaan.

Een praktische benadering

Er zijn tientallen onderwijsinstituten in den lande (bijvoorbeeld waar het vak 'Dierverzorging' wordt aangeboden) waar dieren ten behoeve van het onderwijs worden gehouden. Een praktische benadering van de WOD is hier dan noodzakelijk.

Op het AOC te Houten vonden we de volgende oplossing. Wij stopten met het doen

van dierproeven zoals aangegeven in artikel 1 van de Wet op de Dierproeven. De voor het onderwijs wenselijke dierproeven werden op video vastgelegd. Wat overbleef in het AOC te Houten was een viskwekerij, waar enkele vissoorten onder praktijkomstandigheden worden gekweekt, volledig vergelijkbaar met de aquacultuur van praktijkbedrijven in Nederland (deze omschrijving is die van de Keuringsdienst van Waren).

De vissen die nu worden gehouden zijn niet het eigendom van het AOC maar van *een* bedrijf. Als nu, bijvoorbeeld ten behoeve van de bedrijfsmatige voortplanting van vissen, bepaalde handelingen worden uitgevoerd en leerlingen zijn geïnteresseerd in wat er nu gebeurt, dan heeft de Inspectie er absoluut geen bezwaar tegen als zij toekijken. "Je kunt ze niet met goed fatsoen tegenhouden, als de leerlingen, nieuwsgierig als ze van nature zijn, door de ramen of over je schouder met je meekijken." Als tegenprestatie voor het gebruik van de faciliteiten schenkt het bedrijf de school visjes die uit de ouderdieren worden geboren. Een mooie *modus vivendi*.

De auteurs danken de heer dr. R. van den Broek, hoofd proefdierdeskundige van de Universiteit Wageningen voor het kritisch doorlezen van het artikel.

Als gewervelde dieren worden gehouden als huisdier of als nutsdier, voor de productie van wol, melk of (vis)vlees, is de Wet op de Dierproeven NIET van toepassing. Dan is alleen de Gezondheids- en Welzijnswet van kracht. Deze wet is echter ook van toepassing met betrekking tot proefdieren. Niet in elk land binnen Europa is het gebruik van proefdieren geregeld als in Nederland. Wat dan ook gebeurt is dat proeven buiten Nederland worden uitgevoerd.